

ДИНАМИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АРМЕНИИ

В. Петросян, М. Мелконян

Развитие любой системы, в том числе и экономической, во многом предопределено динамическими характеристиками. Именно характер изменения параметров системы в динамике позволяет оценить состояние хозяйственных структур. Безусловно, основными оценочными показателями динамики в хозяйственных процессах остаются значения роста и прироста результирующего признака. Располагая развернутым расчетом системы статистических индексов в базовом и ценом исчислениях, можно проследить за характером интересующего изменения. При этом, аналогично содержанию первой и второй производных функции в математическом анализе, эти индексы будут символизировать скорость и ускорение функции. Наличие этих двух характеристик динамики очень важно, поскольку появится возможность одновременно учесть "насыщенность хозяйственной системы". При высоком уровне "насыщения" (развития) ускорение движения очень опасно, так как может привести к перенасыщению и, как следствие, — к непредсказуемым последствиям. Напротив, наращивание темпов роста и прироста вполне правомерно при первичном "вторжении" продукта на национальный рынок. Этот процесс свойственен различным отраслям хозяйственной деятельности. Учитывая особенности современного этапа развития национального рынка Армении, попытаемся проследить за динамическими характеристиками в сфере внешнеэкономической деятельности.

Таблица 1

Индекс динамики роста (в базовом исчислении)					
	1994	1995	1996	1997	1998
Оборота внеш. торговли	0.48	0.97	1.82	1.74	1.73
Импорта	0.56	1.34	2.42	2.54	2.55
Экспорта	0.38	0.41	0.86	0.49	0.43

Таблица 2

Индекс динамики прироста (в ценом исчислении)					
	1994	1995	1996	1997	1998
Оборота внеш. торговли	0.48	0.33	0.43	-0.03	-0.007
Импорта	0.56	0.5	0.46	0.04	0.003
Экспорта	0.38	0.02	0.31	-0.2	-0.04

Рассчитанные индексные динамические характеристики приведены в таблицах 1 и 2.

Если сопоставить данные этих таблиц, то несложно уяснить, что характеристики роста утешительны. Однако за этим кажущимся благополучием (оборот внешней торговли в 1998г. возрос в 3 раза) при таком росте приростная характеристика не только меньше, но она и отрицательная.

Внутри этой системы наблюдаются очень тревожные явления 1997г., которые, по всей видимости, и повлияли на направленность темпов динамических характеристик. Однако сами по себе эти значения не могут быть ориентиром при прогнозировании на будущий период. Здесь, на наш взгляд, целесообразно ис-

пользовать возможности определения экстремума этих значений с помощью метода углового коэффициента регрессии (метод Кифера - Вольфовица). По этому методу вместо нахождения производной $\gamma'(X_n)$ в точке X_n предлагается вычислить средний угловой коэффициент:

$$\frac{Z(X_n + C_n) - Z(X_n - C_n)}{2C_n}$$

где $Z(X_n + C_n)$ и $Z(X_n - C_n)$ - два наблюдения, соответствующие значениям $X_n + C_n$ и $X_n - C_n$, а C_n - некоторая постоянная. Эта идея в докладе иллюстрируется на конкретном материале в форме типичной унимодальной функции и результатов измерений. Знак этого углового коэффициента определяет перспективное направление поиска.

ՄԱՔԱՅԻՆ ԲԱՂԱՔԱՎԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԻ ԲԱՆԻ ԶԱՐՑԵՐ
Ո.Սարգսյան, Լ.Աղաքալյան

Շուկայական հարաբերությունների պայմաններում մաքսային քաղաքականությունը մեկն է էկոնոմիկայի պետական կարգավորման կարևորագույն լծակներից: Պետության կողմից իրականացվող մաքսային ինքնուրույն քաղաքականությունը Հայաստանի Հանրապետությունում սկսել է ձևավորվել ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո, երբ առաջ եկան հասարակական նոր հարաբերություններ և սոցիալ-տնտեսական նոր կացութիւններ: Անցած շուրջ 10 տարիների ընթացքում հանրապետությունում գործող մաքսային մարմինների համակարգը որոշակի դրական դեր է խաղացել տնտեսական բարեփոխումների իրականացման գործում, սակայն ժամանակը և կատարված աշխատանքները ցույց են տալիս, որ գործող մաքսային քաղաքականությունը կատարելագործման կարիք ունի:

Ներկայումս Հայաստանը ծգտում է դառնալ Առևտրի Համաշխարհային Կազմակերպության (ԱՀԿ) անդամ և այդ նպատակով նվազագույնի է հասցրել արտաքին տնտեսական գործունեության կարգավորումը: Սակայն դրա հետևանքով ներքին արտադրությունը աճում է դանդաղ, իսկ առևտրային հաշվեկշիռի դեֆիցիտը բարձր տեմպերով: Այդ պատճառով ներկա իրավիճակում Հայաստանի համար առավել նպատակահարմար է տնտեսության որոշ ճյուղեր արտաքին մրցակցությունից պահպանել հովանավորչական և միաժամանակ արտահանման խրախուսական միջոցառումների կիրառումը: Ի վերջո ԱՀԿ անդամակցությունը չի կարող դիտվել որպես գերխնդիր: Առավել կարևոր է երկրի բարեկեցության աճի ապահովումը թեկուզ արտաքին առևտրի սահմանափակումների կիրառման միջոցով:

Հաշվի առնելով Հայաստանի Հանրապետության առևտրային հաշվեկշիռի դեֆիցիտի զգալի աճը և նպատակ ունենալով ներքին արտադրության պահպանումը անհրաժեշտ է բարձրացնել գործող մաքսային դրույքաչափերը: Ներկայումս սահմանված 0% և 10% դրույքաչափերի փոխարեն կարելի է հաստատել 5%, 10% և 15% մաքսատուրքերի դրույքաչափեր, ինչը նաև համապատասխանում է ԱՀԿ ընդգրկվելու հետ կապված հանրապետության ստանձնած պարտավորություններին:

Ներքին արտադրության պահպանման նպատակով անհրաժեշտ է սահմանափակել այն ապրանքների ներմուծումը հանրապետություն, որոնց ներմուծման տեսակարար կշիռները զգալիորեն աճել են: Դրանցից են պլաստմասայե, փայտյա և մանածագործական իրերը, կենցաղային սարքերը և ապարատները և այլն: Նշված ապրանքատեսակների գծով մաքսատուրքերը պետք է բարձրացվեն մինչև 15%: Միաժամանակ անհրաժեշտ է մշակել և ընդունել արտասահմանյան երկրների կողմից դեմպինգը և սուբսիդիաները բացառապես, դրանց կիրառումը կանխող համապատասխան օրենսդրություն:

Հովանավորչական քայլերին դիմելիս այնուամենայնիվ չպետք է մոռանալ, որ երկրի տնտեսական զարգացման արձատները միջազգային փոխշահավետ համագործակցության մեջ են: Անհրաժեշտ է հաշվի առնել միջազգային նորմերը և նկատի ունենալ, որ այդ միջոցներին դիմելու հետևանք կարող է դառնալ կարևոր առևտրային գործընկերներին կորցնելը:

Տնտեսության զարգացման կարևոր գործոն է արտահանման խթանումը: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է կիրառել այնպիսի միջոցներ, ինչպիսիք են՝ ուղղակի և անուղղակի ֆինանսավորումը, հարկային արտոնությունների տրամադրումը, արտահանման վարկավորումը և արտահանման ապահովումը: Դրանք հարկավոր է իրականացնել այն ճյուղերի նկատմամբ, որոնք ունեն ցածր տեսակարար կշիռ արտահանման ընդհանուր ծավալում: Այդ ճյուղերն են՝ քիմիական արդյունաբերությունը, կոշիկեղենի արտադրությունը, մանածագործական իրերի արտադրությունը և այլն:

2000թ. հուլիսի 6-ին Ազգային ժողովի կողմից ընդունված նոր մաքսային օրենսգիրքը, ցավոք, գեթ չէ թերություններից: Այն չի պարունակում արդյունավետ դրույքներ տեղական արտադրության պահպանման և հետագա զարգացման համար: Այսպես, օրինակ, պլաստմասսայե իրերի ներմուծման վրա նորից սահմանված է 0 % մաքսային դրույքաչափ, որը, ինչ խոսք, չի նպաստում պլաստմասսայի արտադրությանը հանրապետությունում: Նպաստակա հարմար կլինեն սահմանել, որպես պրոտեկտի պայման, ներմուծվող ապրանքների հետ ներկայացնելու հայերեն լեզվով դրանց անձնագրերը և հրահանգային փաստաթղթերը, որը կսահմանափակի պատահական, անհասցե ֆիրմաների անորակ ապրանքների մուտքը հանրապետություն: Բացի այդ անհրաժեշտ է ժամանակ առ ժամանակ, ելնելով տնտեսության զարգացման միտումներից, պարբերաբար վերանայել մաքսային դրույքաչափերը:

Հայաստանի Հանրապետությունում անհրաժեշտ է անցկացնել մաքսային քաղաքականության ավելի ակտիվ և բազմաբնույթ կարգավորում: Հարկավոր է մշակել ավելի կատարյալ մաքսային օրենսդրություն, ձևավորել այնպիսի մաքսային կառույցներ, որոնք կխթանեն տնտեսական բարեփոխումների իրականացմանը, կնպաստեն նոր սեփականատիրական հարաբերությունների ձևավորմանը, ուղղված կլինեն ներքին շուկայի պաշտպանվածությանը և արտաքին առևտրի ընդլայնմանը:

ԳԱԶԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՈՒՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԳՅՈՒՄ
Հ. Մուսայելյան

Աղքատիկ են Հայաստանի Հանրապետության սեփական վառելիքային պաշարները: Հանրապետության համար վառելիքի հիմնական տեսակն է բնական գազն է, որ Հայաստան է գալիս թուրքմենստանից Ուզբեկիստանի, Ղազախստանի և Ռուսաստանի գազատրանսպորտային համակարգերով (ԳՏՀ)՝ Չերվեննայա-Մոզդոկ-Սազուրամո-Այրուս գազամուղով: Հայաստանի բնական գազի ներկրման և ճյուղերով բաշխման գրաֆիկը բերված է (նկ. 1):

Ակսած 1989 թվից վառելիքապահովման գործընթացը հանրապետությունում զնալով վատանում է: Վերջին տարիներին (1992-1995թթ.) Հայաստան ներմուծվող գազի փաստացի ծավալը անհամեմատ նվազեց օրինագծային տարեկան 3 մլրդ մ³ ծավալից: Թերմատակարարման պատճառներն էին գազամուղի հաճախակի վթարները, Մառնեուլի շրջանում գազատարի հատվածի պայթեցումները, գազատրանսպորտային համակարգի ընթացիկ վերանորոգումները, ինչպես նաև վթարային խափանումները Մոզդոկ-Չմի հատվածում, ՀՀ վճարունակության իջեցումը:

Աշխատանքում հարցերը ուսումնասիրված են երկու ուղղությամբ (1986-1995թ.) և (1996-2000թ.) տվյալ դեպքում զեկուցման մեջբերված են միայն (1986-1995թ.) տվյալները այն պատճառով, որ երկրորդ ժամանակահատվածը գտնվում է մշակման պրոցեսում:

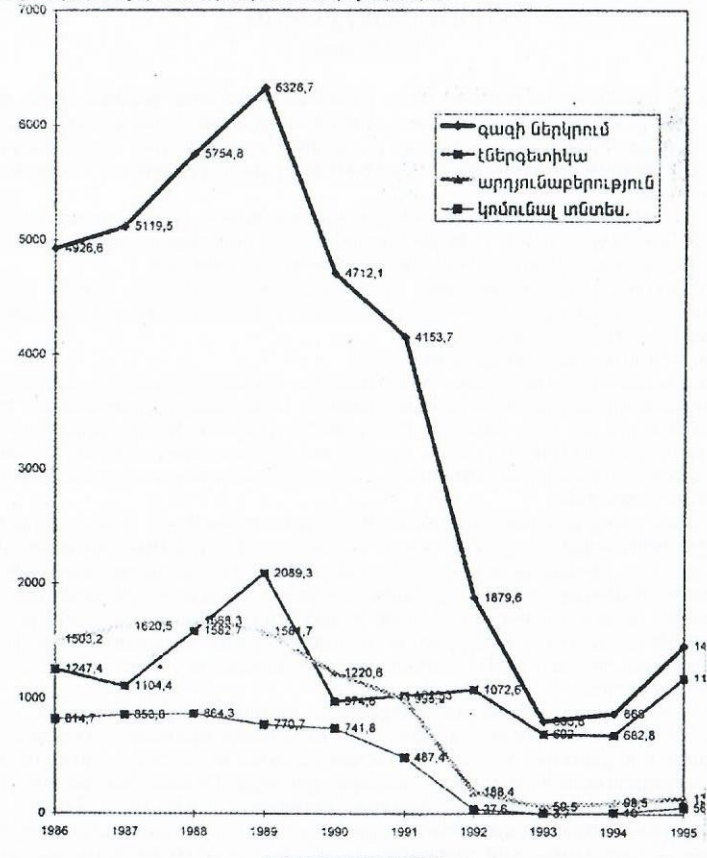
Վերլուծելով 1986-1995թթ. ներմուծված գազի փաստացի տվյալները («Հայգազարդ»-ի տվյալներով), կարելի է ասել, որ մինչև 1991 թվականը գազը Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծվել է անհրաժեշտ քանակությամբ այնպես, որ կայուն ռեժիմով կարող էին գործել բոլոր սպառողները՝ արդյունաբերությունը, էներգատնտեսությունը, կոմունալ-կենցաղային տնտեսությունը:

1992 թվից տնտեսական անկայուն իրավիճակի, ինչպես նաև մատակարարվող գազի լրիվ ծավալի դիմաց անվճարունակության պատճառներով դադարեցվեց գազամատակարարումը կոմունալ-կենցաղային և բնակելի ու հասարակական շենքերի սպառողներին: Ուսումնասիրելով Հայաստանի շրջաններում գազի սպառման տվյալները (աղ. 2.1) կարելի է ասել, որ գազի ֆիկացման և գազամատակարարման առավել խոշոր հանգույցներ են

եղել Երևանի դուստր-ծեռնարկությունները, Հրազդանի ՊՇԷԿ-ը, որոնց տեսակարար կշիռը հանրապետության գազասպառման ընդհանուր ծավալում 1989, 1993և1995 թթ. կազմել է համապատասխանաբար 41%,25%,36% և 61%,31%, 64%:

Այսպիսով, հանրապետության գազամատակարարման համակարգում գլխավոր սպառողները հատկապես եղել են առավել վառելիքատար և բնական գազով աշխատող էլեկտրակայանները: Սնացած շրջանները օգտագործել են գազի աննշան քանակություն կամ դրանք ընդհանրապես հոսանքազերծված են եղել, ինչպես, օրինակ, Ջանգեզուրի շրջանը:

Ինչպես վերն արդեն ասվեց, հանրապետությունում բնական գազի սպառողներն ու էլեկտրաէներգիայի արտադրողները Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոնն ու հրազդանի ՊՇԷԿ-ն են եղել: Վերլուծելով ձգնաժամի ընթացքում այս երկու էլեկտրակայաններում բնական գազի սպառման մակարդակը (աղ. 2.2, նկ. 2.2), եզրակացնում ենք, որ իրարոքությունը ծայրահեղ էր հատկապես 1993 թվականին:

Նկ.2.2 Բնական գազի ներկրման և ըստ Հայաստանի ճյուղերով բաշխման գրաֆիկները

Երևանի ՋԷԿ-ի և Հրազդանի ՊՇԷԿ-ի բնական գազի սպառման մակարդակի կտրուկ անկման պատճառներն էին էլեկտրաէներգիայի արտադրության անկումը, բնական գազը

մազուրով որպես վառելիքով, մասնակիրեն, իսկ շրջանային կաթսայատներում նաև ամբողջությամբ փոխարինումը: Այսպիսով, 1993թ. էլեկտրաէներգիայի արտադրության մեջ մազուրի որպես վառելիքի, բաժնեմասը կազմեց 60%, իսկ Հայաստանում արտադրված ամբողջ էներգիայի 50%-ը բաժին ընկավ հիդրոէներգետիկային: Սակայն 1995թ. նկատվեց թե՛ Երևանի ՋԷԿ-ի և թե՛ Գրազդանի ՊՇԷԿ-ի հզորության աճ ի հաշիվ հանրապետության տնտեսական իրավիճակի և բանական գազի ներմուծման կայունացման միտումների: Այսպես, 1995թ. Երևանի ՋԷԿ-ի գազաապահման մակարդակը համապատասխանեց 1991 թվի, իսկ Գրազդանի ՊՇԷԿ՝ 1989թ. մակարդակին: Ձեկուցման մեջ բերվում են յուրաքանչ-յուր շրջանին վերաբերվող վերլուծության արդյունքները:

РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В РАЗВИТИИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В АРМЕНИИ

М. Айвазян

Анализ проблем экономического развития Армении выявил, что, помимо нехватки ресурсов по кредитованию, основной причиной неудовлетворительной ситуации с созданием частных малых и средних предприятий являются институциональные/инфраструктурные недостатки в существующей отечественной рыночной системе.

За последние 6 лет было достигнуто определенное продвижение/прогресс в отношении законодательной и нормативной базы, регулирующие "правила игры" предпринимательской деятельности экономических субъектов:

законодательство, устанавливающее организационно-правовой статус (разновидности экономических субъектов) предприятий и регулирующие регистрацию и лицензирование деятельности последних;

налоговое и таможенное законодательство; законодательство, регулирующее деятельность вспомогательных структур предпринимательской деятельности (Закон о Банках, Валютном регулировании и т.д.).

Несмотря на то, что Закон о Развитии/Поддержке МСП принят, к сожалению, он не отражает/регулирует в полной мере отечественный сектор МСП. До сих пор недостаточно отрегулирована деятельность страховых, лизинговых, консалтинговых компаний.

Очевидно, что без создания благоприятного правового "климата" и в условиях отсутствия четкой стратегической концепции/программы развития МСП на государственном уровне (как законодательном, так и исполнительном) говорить о серьезных достижениях в сфере развития малого и среднего предпринимательства в республике (одними лишь усилиями международных организаций) нереально. (Многолетний опыт тех же развитых западных стран показывает, что развитие МСП возможно только при наличии соответствующей последовательной поддержки государства).

Как уже отмечалось выше, разработка единой государственной политики развития МСП в стране является одной из важнейших задач отечественной экономики. Причем в данном случае инициатива должна исходить от исполнительных ветвей государственной власти: в первую очередь Правительства РА, органов Местного Самоуправления (на уровне регионов, городов, коммун). Создание/поддержка в образовании соответствующих государственных институтов (элементов микро-экономической инфраструктуры) со стороны государства оправдано по ряду причин:

А. Основным препятствием для доступа к существующим источникам кредитных ресурсов для малого предприятия является отсутствие соответствующего залогового обеспечения. Правительство может решить эту проблему путем создания специального Фонда Поддержки Предпринимательства, которое выступит "гарантом" при получении банковского/внебанковского кредита предпринимателем или обес-

печит ко-финансирование перспективных бизнес-проектов (наряду с Банком или Кредитной организацией).

Б. Другой серьезной проблемой, с которой, как правило, сталкиваются отечественные предприниматели, является информационная "блокада". Особенно остро это ощущается в регионах республики. Зачастую, даже имея доступ к источнику финансирования, предприниматели не имеют представления о рынке производимого продукта (в других регионах республики), других производителях и потребителях, изменениях рыночной конъюнктуры и т.д.

Имея разветвленную сеть исполнительных ветвей власти в регионах (марзпетаранах, тагапетаранах и т.д.), Правительство в состоянии решить эту проблему путем создания Информационно-Консультационного Фонда/Банка Данных с региональными подразделениями. (Здесь участие международных организаций представляется исключительно целесообразным с точки зрения как финансирования, так и технической поддержки).

В. Практически все проекты развития МСП (в том числе и со стороны международных организаций) действующие сегодня в Армении, включают в себя компонент технического содействия, что объясняется неспособностью существующей в республике бизнес-инфраструктуры обеспечить эффективное размещение финансовых средств, поступающих от различных международных организаций/доноров. Это и отсутствие или недостаточный уровень банковских технологий, бизнес-коммуникаций, обмена информации, опять же уровня соответствующего образования отечественных предпринимателей, передовых технологий, маркетинга и т.д. Основными направлениями деятельности международных организаций в сфере развития частного сектора/МСП Армении сегодня являются: предоставление финансовых/кредитных ресурсов и технической помощи; существенно ниже интерес частных иностранных инвесторов. Несмотря на значительное участие вышеперечисленных организаций в развитии данного сектора отечественной экономики, эффективность предпринимаемых мероприятий могла быть значительно выше, если бы не ряд причин как объективного, так и субъективного свойства: а) пассивность Правительства как в плане инициативы по созданию единой Государственной программы Поддержки МСП с активным привлечением международных организаций и иностранных инвестиций, активным участием, координацией и поддержкой уже действующих проектов, так и разработке новых проектов, привлечении новых инвесторов, б) недостаток информации и подготовленных кадров на местах. (Это в первую очередь относится к регионам. Очень часто эти организации вынуждены действовать самостоятельно в плане изучения ситуации на местах, обработке информации и пр. т.д.), в) неkoordinированность усилий самих международных организаций и проектов между собой.

Очевидно, что, действуя в рамках единой глобальной Программы Поддержки МСП, пользуясь поддержкой, а также при участии Правительства РА вышеперечисленные мероприятия имели бы несравнимо большую эффективность.

Инструментами государственной политики могут являться как прямое участие в виде разработки и осуществления политики, ее составляющих специальных программ, предоставления и координации использования материальных, финансовых, технических и пр. ресурсов, различного рода льгот, так и косвенное в виде: принятия соответствующих законов, нормативов, предоставления гарантий и т.д.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ
ՎԵՐԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԸՆԹԱՍՑԻԿ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ս. Պողոսյան

1999թ. վերջին եռամսյակի ընթացքում տեղի ունեցած ֆինանսական իրադարձությունները որոշակիորեն ազդեցին բանկային համակարգի զարգացման տեսլիկի և հեռա-

նկարային հայեցակարգի ուրվագծման վրա: Բաղաբաղան և տնտեսական շեշտակի տատանումները չէին կարող անտեսվել ՀՀ բանկերի կողմից, քանզի Հայաստանյան ֆինանսական շուկան դեռ զգալիորեն կոռելացված է (եթե ոչ ուղղակիորեն կախված) պետական հատվածում տեղի ունեցող իրադարձություններից: Եթե քաղաքական ոլորտում գերիշխում էր անկայունության և անորոշության մթնոլորտը, ապա տնտեսականում, մասնավորապես ՊԿՊ շուկայում, տիրում էր կայունացման ոգին:

Նշված երկու իրարամերժ և անտրամաբանական անկախության մեջ գտնվող տնտեսական խտնագույնն ազդեցին ՀՀ բանկային համակարգի համապատասխան զարգացման վրա: Մի կողմից, քաղաքականացված բանկային համակարգի որոշ անդամներ իրենց վրա զգացին քաղաքական անկայունության բոլոր բացասական հետևանքները, որոնցից են քաղաքական հենարանի թուլացումը և պատենչի վերացումը: Սրա հետևանքով մինչ այդ բավականին արագ զարգացող որոշ բանկեր արմատապես կորցրեցին իրենց դիրքերը: Որոշ այլ բանկեր, թեև այդ իրադարձությունների հետևանքով հետընթաց չապրեցին, սակայն տեղափոխվեցին դեպի ավելի զուսպ, ինչ-որ առումով նաև, ամորֆ իրավիճակ:

Սյուս կողմից, ՊԿՊ շուկայի կայունացումը և անգամ ամրապնդումը հսկա տնտեսական հարված հասցրեց բանկերի ընդհանուր իրացվելիության, շահութաբերության և ակտիվային քաղաքականության ասպարեզներում: Մի քանի ամսվա ընթացքում ՊԿՊ տոկոսադրույթը կտրուկ նվազեց 40%-ից մինչև 20% և անգամ ավելի ցածր աստիճան: Մի կողմ դնենք ՊԿՊ տոկոսադրույթների անտեղի և անտրամաբանական նվազեցման նախապատճառները, որի հետևանքները, կարծում եմ, երկարաժամկետ առումով կլինեն խստ դրական: Սակայն փաստ է, որ որոշ բանկերի ընդհանուր իրադրության վրա այն ազդեց խիստ բացասական:

Բացի այդ, ՊԿՊ շուկայում տոկոսադրույթի նվազեցումը չէր կարող չազդել ֆինանսական այլ գործիքների եկամտաբերության աստիճանի վրա: Մասնավորապես, ՀՀ ԿԲ ռեպո, հակադարձ ռեպո և լոնթարդային վարկերի տոկոսադրույթները զգալիորեն նվազեցին: Հարկ է նշել ՀՀ բանկային համակարգի համապատասխան արձագանքը ՊԿՊ շուկայի իրադարձություններին: Այդ առումով Հայնեբարտբանկն իրեն ամրագրել է որպես ՀՀ բանկային համակարգի ռազմավարական զարգացման առաջատար կազմակերպություն: Վերջին կիսամյակի ընթացքում Հայնեբարտբանկը երեք անգամ հանդես եկավ որպես անկախ շուկայի տոկոսադրույթների նվազեցման առաջատար: Փաստորեն, փարելի է նշել, որ ֆինանսական շուկայում ամենամեծ կուն տոկոսադրույթների նվազեցումը 3-4 տոկոսային կետով կարող է զգալիորեն ազդել ֆինանսական շուկայի առողջացման գործընթացի վրա:

Ժամկետ	01/01/2000	01/03/2000	01/06/2000
20-ից 91 օր	16%	14%	12%
92-ից 182 օր	16.5%	15%	12%
183-ից 273 օր	17.5%	16%	14%
274-ից 365 օր	18%	17%	15%

Ընդհանուր առմամբ բանկային տոկոսադրույթների նվազեցումը կնպաստի վարկային պայուսակի առողջացմանը, ինչպես որակական, այնպես էլ քանակական տեսանկյունից: Արդեն իսկ այժմ բանկերը վերանայում են իրենց ակտիվային պայուսակները հիմնական ուղղությունը շեշտադրելով միջնա- և երկարաժամկետ վարկերի վրա: Դրան նպաստում են նաև պետության կողմից որդեգրած քաղաքականության գործիքները, մասնավորապես «Ձեռնարկությունների զարգացման», «Լինսի» և «Գյուղատնտեսական բարեփոխումների աջակցման» ծրագրերի միջոցով «երկար» փողերի առկայությունը: Այս ծրագրերի առկայությունը և շարունակվող ընդլայնումը նպաստում է տնտեսության զարգացմանը ոչ միայն ներդրումային «եժան» միջոցների առկայությամբ, այլև միջազգայնորեն ընդունված բանկային ծառայությունների, վարկային ծրագրերի գնահատման, գրավի իրացվելիության և այլ կողմնակի դրական երևույթներով, որոնք նպաստում են բանկային գործի զարգացմանը Հայաստանում:

Այս պարագայում, կարելի է արձանագրել նոր իրավիճակի առկայությունը, որը անխուսափելիորեն կանրադառնա ՀՀ բանկային համակարգի կառուցվածքի վրա: Նշենք միայն, որ համախառն բանկային ընթացիկ շահույթը 2000թ. առաջին կիսամյակի արդյունքում կազմել է ընդամենը 175 մլն. դրամ (ROA ցուցանիշը կազմել է 0.5%): Նման ցածր ցուցանիշը վկայում է բանկային համակարգում տեղի ունեցող կառուցվածքային փոփո-

խոթյունների մասին, որի արդյունքում, ըստ կանխատեսումների, որոշ բանկեր կմիավորվեն: Չի բացառվում նաև, որ ՀՀ ԿԲ կողմից որդեգրված նորմատիվային դաշտի դինամիկ զարգացման քաղաքականության ճնշման արդյունքում որոշ բանկեր կլուծարվեն: Ըստ հավանականության, 2000թ կհանդիսանա ՀՀ բանկային համակարգի բարեփոխումների, բանակական կորուստների, որակական ձեռքբերումների և ռազմավարական դիրքորոշման որդեգրման տարի:

**К ВОПРОСУ О СПОСОБАХ ФИНАНСОВОГО
ОЗДОРОВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ**
А. Симонян, М. Маркосян

Эффективное развитие рыночных отношений не представляется без банкротства, поскольку угроза банкротства является для предпринимателя таким же действительным стимулом, как и возможность максимизировать свои прибыли. Следовательно, задача предпринимателя заключается в разработке стратегии развития бизнеса, которая позволила бы достигнуть желаемых результатов, не подвергая свое дело риску банкротства. В условиях общей экономической нестабильности предприятия Армении оказались в сложном финансовом положении, преодоление которого требует не только мобилизации всех внутренних ресурсов предприятия, но и поиска внешних источников финансирования. Банкротство – экономическая проблема, но решается в строго очерченных юридических рамках. Согласно 71-ой ст. гражданского кодекса РА:

Юридическое лицо по решению суда признается банкротом, если не в состоянии удовлетворить требования кредиторов. Меры по финансовому оздоровлению предприятия могут быть предприняты как в судебных процедурах банкротства, так и во внесудебных процедурах. В целях восстановления платежеспособности должника арбитражный суд может ввести процедуру судебной санации: внешнее управление должником. Особенностью судебной санации является проведение мероприятий по финансовому оздоровлению должника и восстановлению его платежеспособности под наблюдением кредиторов предприятия. Процедура внешнего управления прежде всего нацелена на мобилизацию внутренних ресурсов предприятия – должника, введение жесточайшего внутрифирменного контроля и учета особенно за денежными потоками. Во внесудебных процедурах инициатива в проведении мероприятий, направленных на восстановление и укрепление платежеспособности предприятия исходит от самого предприятия, либо его собственника.

Для восстановления и укрепления платежеспособности предприятия необходимо разработать план финансового оздоровления предприятия. Этот план должен в полной мере отражать специфику деятельности предприятия во всех сферах: производственной, бытовой, финансовой, инвестиционной. При составлении плана целесообразно проведение углубленного анализа финансового состояния предприятия с целью выяснения внешних и внутренних причин, повлекших за собой ухудшение финансового состояния предприятия. На основе анализа и выводов разрабатываются пути восстановления платежеспособности предприятия за счет мобилизации внутренних ресурсов, а при недостаточности – за счет привлечения заемных ресурсов, в том числе государственной финансовой помощи. План финансового оздоровления является инструментом привлечения финансирования, и кредиторы необходимо убедиться в том, что предприятие в результате выполнения плана финансового оздоровления не только существенно поправит свое финансовое положение, но и будет располагать достаточным денежным потоком для вы-

Другой путь – внешнее управление.

Внешнее управление подразумевает проведение реструктуризации предприятия – должника. В международной практике существует порядок разработки плана внешнего управления. В зависимости от специфики страны этот план может иметь некоторые особенности. В целом же процедура следующая:

арбитражный суд возбуждает дело о несостоятельности (банкротстве) предприятия и вводит внешнее управление на определенный срок.

Внешний управляющий представляет собранию кредиторов проект плана внешнего управления имуществом должника, содержащий следующие разделы:

- Общая характеристика предприятия – должника.
- Анализ финансового и имущественного состояния должника.
- Реестр требований кредиторов.
- Экономические и организационные мероприятия, направленные на восстановление платежеспособности должника.
- Программа продажи активов должника.
- Маркетинг – план, план производства и финансовый план предприятия.
- Эмиссия акций предприятия – должника.
- Финансовые результаты реализации плана внешнего управления.
- График погашения требований кредиторов по завершении внешнего управления.

Внешний управляющий предполагает при осуществлении внешнего управления провести реструктуризацию практически всех основных факторов производства (труд, недвижимость, капитал и менеджмент), что является единственной возможностью восстановления платежеспособности предприятия – должника с целью продолжения его деятельности.

План, разработанный внешним управляющим, должен быть одобрен собранием кредиторов. Отсутствие детально проработанных расчетов денежных потоков может стать существенным недостатком плана внешнего управления. А сложность разработки плана внешнего управления заключается в жестком ограничении периода, отведенного на реализацию программы финансового оздоровления предприятия – должника.

Как внутреннее, так и внешнее управление направлено на восстановление платежеспособности фирм и, в конечном итоге, на сохранение данной фирмы в структуре хозяйства страны.

АНАЛИЗ ПОТОКОВ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ КОМПАНИИ

А. Егигарян

Основная задача анализа денежных потоков заключается в выявлении причин недостатка (избытка) денежных средств, определении источников их поступлений и направлений использования.

Для определения потоков денежных средств используются прямой и косвенный методы. Основным документом для анализа денежных потоков является "Отчет о движении денежных средств", с помощью которого можно контролировать текущую платежеспособность предприятия, принимать оперативные решения по управлению денежными средствами и объяснять расхождение между финансовым результатом и изменением денежных средств. До анализа потоков денежных средств необходимо заблаговременно проверить достоверность отчета о "Движении денежных средств".

При анализе потоки денежных средств рассматриваются по трем видам деятельности: основной, инвестиционная и финансовая.

Потоки денежных средств по основной деятельности.

Поскольку основная деятельность компании является главным источником прибыли, она должна являться и основным источником денежных средств.

Потоки денежных средств по инвестиционной деятельности.

Поскольку при благополучном ведении дел компания стремится к расширению и модернизации производственных мощностей, инвестиционная деятельность в целом приводит к временному оттоку денежных средств.

Потоки денежных средств по финансовой деятельности.

Финансовая деятельность призвана увеличивать денежные средства находящиеся в распоряжении компании, для финансового обеспечения основной и инвестиционной деятельности.

Методы расчета потока денежных средств: прямой и косвенный.

Прямой метод основан на анализе движения денежных средств по счетам предприятия:

1. Позволяет показать основные источники притока и направления оттока денежных средств.
2. Дает возможность делать оперативные выводы относительно достаточности средств для платежей по текущим обязательствам.
3. Устанавливает взаимосвязь между реализацией и денежной выручкой за отчетный период.

Косвенный метод основан на анализе статей баланса и отчета о финансовых результатах:

1. Позволяет показать взаимосвязь между разными видами деятельности предприятия.
2. Устанавливает взаимосвязь между чистой прибылью и изменениями в активах предприятия за отчетный период.

По результатам анализа денежных потоков можно сделать заключения по следующим вопросам:

1. В каком объеме и из каких источников получены денежные средства и каковы основные направления их расходования?
2. Способно ли предприятие в результате своей текущей деятельности обеспечить превышение поступлений денежных средств над платежами и насколько стабильно такое превышение?
3. В состоянии ли предприятие расплатиться по своим текущим обязательствам?
4. Достаточно ли полученной предприятием прибыли для удовлетворения его текущей потребности в деньгах?
5. Достаточно ли собственных средств предприятия для инвестиционной деятельности?

ՍՏՐԱՏԵԳԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄԻ ՄՈՂԵԼԸ

Ռ. Չևորգյան, Ն. Բեկնազարյան

Ցանկացած կազմակերպության առաջնային խնդիրը նրա գործունեության և զարգացման անընդհատության ապահովումն է: Այդ խնդիրը տարբեր ձեռնարկություններում ստանում է յուրօրինակ լուծում՝ կախված ստեղծված պայմաններից և շուկայական իրադրություններից: Սակայն յուրաքանչյուրի գործունեության հիմքում ընկած է մրցակցային շուկայում առաջնություն ստեղծելու և պահպանելու նպատակը: Այդ գործընթացի կազմակերպման և իրագործման ձևերը և մեթոդները բացահայտում է ստրատեգիական կառավարման հայեցակարգը:

Այդ հայեցակարգի բովանդակությունը ամփոփվում է հետևյալ հարցադրման պատասխանում: Ինչպե՞ս իրականացնել կազմակերպության կառավարումը դինամիկ, փոփոխական, անորոշ միջավայրում, երբ տնտեսական անկայունությունը, մրցակցային բարդ պայքարը, ապրանքների կյանքի կարճատև ցիկլը, կազմակերպության աշխատող-

ների պահանջների մեծացումը կյանքի կենսապայմանների նկատմամբ ունեն համընդհանուր և օբյեկտիվ բնույթ:

Այդ հարցարդյունքները լուծումը պահանջում է կատարել ոչ միայն միջավայրի գնահատում և վերլուծություն, ժամանակի ընթացքում նրա փոփոխության կանխատեսում, այլև այնպիսի կառավարման համակարգի ստեղծում, որն ապահովի համապատասխանություն կազմակերպության գործունեության ձևերի, արդյունքների և շրջակա միջավայրի միջև:

Ստրատեգիական կառավարման էությունը հասկանալու նպատակով առանձնացնենք նրա երեք հիմնական կողմերը.

Գործառնություն, որի դեպքում կառավարումը դիտարկվում է որպես առանձին տարրեր գործառնությունների համակցություն ուղղված որոշակի արդյունքի ստեղծմանը:

Գործընթացային, որի դեպքում կառավարումը դիտարկվում է որպես պրոբլեմի բացահայտում և լուծում, այլ կերպ ասած, որպես որոշման կայացման գործընթաց:

Տարրային, որի դեպքում կառավարումը դիտարկվում է որպես ձեռնարկության կառուցվածքային տարրերի միջև փոխադարձ կապի ստեղծման գործունեություն:

Կառավարման գործառնության կողմը հնարավորություն է տալիս հասկանալու, թե ինչպես է գործում կառավարման համակարգը, ինչպիսին է դրա նպատակադրման և իրագործման մեխանիզմը: Այստեղ, որպես ուսումնասիրման օբյեկտ, հանդես են գալիս կառավարման գործունեության տեսակները և բովանդակությունը, աշխատանքի գործառնության բաժանումը, կառավարման մակարդակների ձևավորումը, կառավարման կազմակերպչական կառուցվածքը, կոնֆլիկտային իրավիճակները, կազմակերպության գործունեության արդյունքները, որանց կախվածությունը արտաքին և ներքին միջավայրից և այլն:

Կառավարման գործընթացային կողմը հնարավորություն է տալիս հասկանալու, թե ինչպես է կառուցվում և գործում կառավարման տեխնոլոգիան: Այստեղ, որպես ուսումնասիրման օբյեկտ, հանդես են գալիս կառավարման գործընթացի փուլերը, նրանց հաջորդականությունը, աշխատանքի կազմակերպումը, ծախսերը և այլն:

Կառավարման տարրային կողմը անհրաժեշտ է հասկանալու համար կառավարման յուրաքանչյուր տարրի նշանակությունը և դերը, ուսումնասիրելու նրա ներքին կառուցվածքը: Այստեղ, որպես ուսումնասիրման օբյեկտ, հանդես են գալիս կադրերի աշխատանքի կազմակերպումը, կառավարման ոճը, տեխնիկական զինվածությունը, տեղեկատվական համակարգի գործունեությունը և այլն:

Վերը նշվածից ելնելով՝ տանք ձեռնարկության ստրատեգիական կառավարման մոդելի գրաֆիկական պատկերը, որի առանցքների բնութագրերն են՝

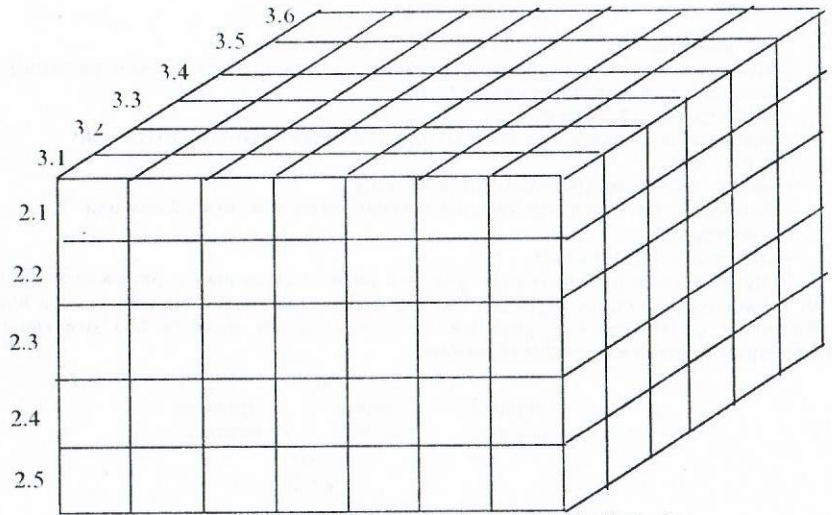
1. Ձեռնարկության գործունեության գործառնությունները.
1.1. Մարքեթինգ, 1.2. Հետազոտություն և մշակում, 1.3. Արտադրանքի թողարկում, 1.4. Սատակարարում, 1.5. Առաքում, 1.6. Ֆինանսների կառավարում, 1.7. Կադրերի կառավարում:

2. Կառավարման գործընթացի փուլերը.
2.1. Իրավիճակի վերլուծություն և պրոբլեմի բացահայտում,
2.2. Նպատակի ձևակերպում, 2.3. Նպատակի իրագործմանը ուղղված գործողությունների պլանավորում, 2.4. Մշակված գործընթացի իրագործում, 2.5. Ստացված արդյունքների գնահատում և վերահսկում:

3. Կառավարման մեխանիզմի տարրերը.
3.1. Տեղեկատվություն, 3.2. Կադրեր, 3.3. Կառավարման տեխնիկա, 3.4. Կառուցվածքը,
3.5. Ֆինանսական միջոցները, 3.6. Կառավարման գործընթացի տեխնոլոգիան:

Առաջարկվող մոդելի չափերն են $7 \times 5 \times 6 = 210$

Մոդելի յուրաքանչյուր վանդակ ունի իր բովանդակությունը՝ օր. 1.3 - 2.3 վանդակը ներկայացնում է արտադրանքի արտադրության ստրատեգիական պլանի մշակման գործընթացի մոդելը, 1.1 - 2.2 վանդակը՝ մարքեթինգի գործընթացի նպատակադրման մոդելը: Սա ստրատեգիական կառավարման գործընթացի տարածական պատկերն է: Որպեսզի ստրատեգիական կառավարման մեխանիզմը ներկայացնենք ավելի լայն մասշտաբով, մտցնենք նրա երրորդ բնութագիրը: Այդ դեպքում կստանանք 1.3 - 2.3 - 3.1 մոդելը, որը կբնութագրի արտադրանքի թողարկման ստրատեգիական պլանի մշակման տեղեկատվական համակարգի գործընթացը:

Նկ. 1.1 Ստրատեգիական կառավարման մեխանիզմի մոդելը

МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТОИМОСТИ КАПИТАЛА С УЧЕТОМ РИСКА

Р. Мурадян, В. Варданян

Один из основных критериев оценки инвестиций - это определение стоимости капитала. Метод определения стоимости капитала служит для оценки инвестиционных альтернатив относительно целевой функции "стоимость капитала".

Стоимость капитала - это сумма всех дисконтируемых или ревальвируемых на какой-либо момент времени поступлений и выплат, возникших в результате реализации инвестиционного проекта. Часто стоимость капитала приводится к началу планового периода, т.е. к моменту времени непосредственно перед первыми платежами. В этом случае стоимость капитала представляет собой сумму всех дисконтируемых на этот момент платежей, вызванных реализацией объекта инвестирования. При этом она представляет собой чистую приведенную стоимость, которую можно охарактеризовать как прирост имущества в денежной форме, приносимый инвестиционным объектом в начале планового периода с учетом процентов.

Сформулируем функцию стоимости капитала для случая, когда:

- можно пренебречь налогами и трансферными платежами;
- данный объект инвестирования изготавливает только один вид продукции;
- объем производства всегда равен объему сбыта;
- указанные ниже платежи производятся в следующие сроки:
 - инвестиции: начало первого периода ($t=0$);
 - текущие поступления и выплаты: окончание каждого периода;
 - выручка от ликвидации: окончание срока эксплуатации ($t=T$).

Тогда формула определения стоимости капитала будет выглядеть следующим образом:

$$NPV = -A_0 + \sum_{t=1}^T [(p_t - a_t) \cdot x_t - A_t] q^t + I q^T \quad (1)$$

- где,
 t - шаг расчета;
 T - продолжительность расчетного периода; (окончание срока эксплуатации)
 A_0 - инвестиции в момент времени $t = 0$;
 p_t - цена продажи в момент t ;
 a_t - выплаты за единицу в момент t , определяемые объемом сбыта или производства;
 x_t - объем сбыта или производства в момент t ;
 A_t - выплаты в момент времени t , не зависящие от объемов сбыта или производства;
 L - выручка от ликвидации.

В приведенном уравнении не учтены риски связанные с денежными потоками в эксплуатационном периоде. Эксплуатационные риски можно учесть вводя вероятности различных поступлений в определенный момент t . Схематически можно представить следующим образом:

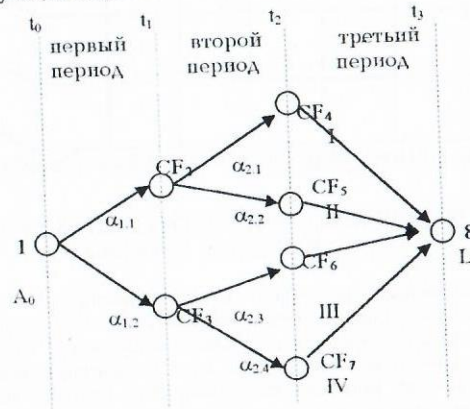

Рис.1

В момент времени t_0 имеем инвестицию A_0 , со второго периода начинается эксплуатация и существуют два возможных путей развития событий. С вероятностью α_{11} в момент времени t_1 имеем денежный поток $CF_2 = [(p_2 - a_2)x_2 - A_2]_2$, а с вероятностью α_{12} денежный поток $CF_1 = [(p_2 - a_2)x_2 - A_2]_1$ и т.д. В момент времени t_2 имеем четыре возможных положения системы. В момент времени t_3 имеем выручку от ликвидации, которая для всех вариантов одна и та же. События 2 и 3 образуют полную группу несовместимых событий, и из теоремы сложения вероятностей - если события образуют полную группу несовместимых событий, то сумма их вероятностей равна 1.

$$\alpha_{11} + \alpha_{12} = 1. \quad (2)$$

Для каждого из четырех возможных вариантов системы существуют различные значения функции чистой стоимости капитала (NPV), при расчете которых должны учитываться вероятности их появления. Так для ситуации I:

$$NPV = -A_0 + CF_2 q^{-1} + CF_4 q^{-2} + L q^{-3}. \quad (3)$$

Вероятность события $CF_2 - \alpha_{11}$, а события $CF_4 - \alpha_{21}$. Следуя теореме умножения вероятностей, вероятность появления ситуации I (α_1) равна произведению вероятностей событий 1 и 2:

$$\alpha_1 = \alpha_{11} * \alpha_{21}. \quad (4)$$

Таким образом, ожидаемая чистая приведенная стоимость капитала NPV_1 равна:

$$NPV_1 = \alpha_1 (-A_0 + CF_2 q^{-1} + CF_4 q^{-2} + L q^{-3}). \quad (5)$$

Аналогично, для последующих ситуаций.

Таким образом чистая стоимость капитала проекта (NPV_{pr}) по формуле полной вероятности будет равна сумме всех NPV_i :

$$NPV_{pr} = \sum_{i=1}^k NPV_i \quad (6)$$

где $i = 1, 2, \dots, k$ число возможных положений системы для которых рассчитывается NPV.

Общая формула будет выглядеть следующим образом:

$$NPV_{pr} = \sum_{i=1}^k \left[\alpha_i * \left(-A_0 + \sum_{t=0}^T [(p_t - a_t)x_t - A_t] q^{-t} + L q^{-T} \right) \right] \quad (7)$$

МОДИФИЦИРОВАННЫЙ ПОКАЗАТЕЛЬ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

А. Болибекин

Данная работа посвящена рассмотрению одного из показателей эффективности инвестиционных проектов - внутренней нормы доходности. При оценке эффективности инвестиционных проектов этот показатель играет важную роль.

Внутренняя норма доходности (отдачи, прибыли, возврата, эффективности) - IRR (Internal Rate of Return) - это такое значение нормы дисконтирования, при котором чистый дисконтированный доход равен нулю, т.е. $IRR = \hat{r}$ является корнем уравнения

$$NPV(\hat{r}) = 0. \quad (1)$$

$$NPV = \sum_{t=0}^{t=T} (R(t) - C(t))(1+r)^{-t}, \quad (2)$$

где, $R(t)$ и $C(t)$ - соответственно приростные (incremental) результаты и затраты года t .

$$NPV = -K + \sum_{t=1}^{t=T} (R - C)(1+r)^{-t} = -K + (R - C) \sum_{t=1}^{t=T} (1+r)^{-t} = -K + (R - C)A \quad (3)$$

$$\text{где } A = \sum_{t=1}^{t=T} (1+r)^{-t} = \frac{1}{r} \left[1 - \frac{1}{(1+r)^T} \right]; \quad (4)$$

A - текущая стоимость фактора аннуитета (present worth of an annuity factor). Если рассмотреть приведенный выше простейший случай, то

$$NPV = -K + \frac{R - C}{\hat{r}} \left[1 - \frac{1}{(1+\hat{r})^T} \right] = 0. \quad (5)$$

Действительно, при $r = 0$, т.е. если принять отсутствие дисконтирования, из (2) вытекает $NPV(0) = (R - C)T - K > 0$.

Если чередование знаков случается, то картина сильно усложняется и аналитики сталкиваются с недостатками этого критерия:

- во-первых уравнение (1) может иметь несколько положительных корней. В этом случае обычно рекомендуется брать минимальный положительный корень, что не имеет четкого обоснования;

- во-вторых, в ряде случаев существенно усложняется экономическая интерпретация получаемых значений \hat{r} (в том числе и минимального положительного корня).

В связи с изложенными выше недостатками критерия *IRR* возникает необходимость создания другого критерия, схожего по содержанию с показателем *IRR*, но лишенного его недостатков [5].

Для расчета этого критерия используется уравнение

$$\sum_{t=0}^T C(t)(1+k)^t = \frac{\sum_{t=1}^T R(t)(1+k)^{-t}}{1+MIRR} \quad (6)$$

Таким образом, преимущества использования *MIRR* по сравнению с *IRR* заключаются в следующем:

- вычисление *MIRR* базируется на более реалистичной предпосылке о том, что доходы, получаемые в ходе реализации проекта, реинвестируются по ставке цены капитала, а не по ставке внутренней нормы доходности;
- появляется возможность с помощью показателя модифицированной внутренней нормы доходности решить проблему, связанную с множественностью значений внутренней нормы доходности.

Литература

1. Глазунов В.Н. Финансовый анализ и оценка риска реальных инвестиций. М.: Финстатинформ, 1997
2. Фальцман В.К. Оценка инвестиционных проектов и предприятий. М.: ТЕИС, 1999
3. Беренс В., Хавронек П. Руководство по оценке эффективности инвестиций. Метод ЮНИДО. - М: Инфра 1995
4. Бирман Г., Шмидт С. Экономический анализ инвестиционных проектов. М.: Банки и биржи, 1997
5. Грачева М.В. Анализ проектных рисков. М.: Финстатинформ, 1999
6. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами. М.: Финансы и статистика, 1996
7. Лившиц В.Н. Проектный анализ: методология, принятая во Всемирном Банке. // Экономика и математические методы, Т. 30, Вып. 3, 1994
8. Материалы семинара Института экономического развития Всемирного Банка "Project Analysis: Training of Trainers". Вашингтон, 02.11-04.12.1992
9. Squire L., Tak H.G. Van der "Economic Analysis of Projects", World Bank, Baltimore, London, 1981
10. Au T., Au T.P. "Engineering Economics for Capital Investment Analysis", Englewood, New Jersey: Prentice Hall, 1992

МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОЕКТНЫХ РИСКОВ

А. Болибекян

Полнота и достоверность учета всех факторов инвестиционного проекта, связанных с реализацией, непосредственно влияет на качество его оценки. Ситуациям инвестиционного проектирования, как правило, свойственны условия неопределенности. Прежде всего эта неопределенность обусловлена недостаточностью надежности и количества информации, на основе которой осуществляется оценка проекта. Конечно, частичное или полное снятие неопределенности достижимо в результате получения дополнительной информации. Но в случае оценки эффективности капиталовложений все расчеты базируются на прогнозной информации, а получение достоверных знаний о будущих событиях и процессов в окружении проекта, а также вследствие необходимости исследовать фактически бесконечное число обстоятельств, поэтому не бывает не рискованных проектов [6].

Идея формирования комплексного показателя оценки риска всего проекта в целом включает учет всей совокупности исходных данных о ситуации: состав субъектов риска, а также набор и вероятности возможных для каждого из них событий, связанных с возможным ущербом; масштаб ущерба для субъекта при их

наступлении. Вместе с тем существует возможность формирования общей оценки риска проекта другим способом - через интегральную составляющую уже произведенных количественных оценок рисков отдельных субъектов. В названной выше книге предложена процедура построения общей оценки.

Для облегчения процесса принятия инвестиционных решений в условиях неопределенности используется метод построения "дерева решений".

Оценка инвестиционных альтернатив в случае, когда действие, предпринимаемое на одной стадии, зависит от действия, предпринятого на предыдущей, является достаточно сложной.

На основании полученных данных строится "дерево решений", структура которого содержит узлы, представляющие собой ключевые события (точки принятия решений), и ветви, содержащие узлы, - работы по реализации проекта.

В результате построения "дерева решений" рассчитываются вероятности каждого сценария развития проекта, NPV по каждому сценарию, а также ряд других принципиально важных как для анализа рисков проекта, так и для принятия управленческих решений показателей.

Методы без учета распределения вероятностей являются относительно "старыми" способами учета риска и включают метод одного значения, метод корректировки, метод нескольких значений и анализ чувствительности. Причина возникновения и степень развития этих методов тесно увязаны с практическим опытом экспертизы инвестиционных проектов, их основу составляет учет риска с помощью отдельных показателей, таких, как верхняя и нижняя граница параметра или его среднее значение, и применение традиционных методов расчета показателей эффективности.

Метод одного значения (фактора) называется в специальной литературе однофакторным анализом, он базируется на использовании единственного значения для каждой экзогенной переменной в ходе анализа проектных рисков. Все возможные значения каждой из экзогенных переменных сводятся к одному, в качестве которого выступает как правило, средний показатель или мода, для которых затем проводятся расчеты по традиционной методике анализа инвестиционных проектов.

Имитационное моделирование по методу Монте-Карло (Monte-Carlo Simulation) позволяет построить математическую модель для проекта с неопределенными значениями параметров, и, зная вероятностные распределения параметров проекта, а также связь между изменениями параметров (корреляцию), получить распределение доходности проекта.

Особенность применения метода Монте-Карло к анализу проектных рисков связана с возможностью работы с той же моделью, как и при обычных инвестиционных расчетах, а учет риска происходит с помощью многократного использования модели. К преимуществам метода Монте-Карло относится возможность получения "интервальных" (а не "точных") характеристик показателей эффективности проекта, а к недостаткам - зависимость точности результатов от качества созданной прогнозной модели.

Литература

1. Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация. М.: Финансы и статистика, 1996
2. Глазунов В.Н. Финансовый анализ и оценка риска реальных инвестиций. М.: Финстатинформ, 1997
3. Фальцман В.К. Оценка инвестиционных проектов и предприятий. М.: ТЕИС, 1999
4. Вентцель Е.С. Теория вероятностей. М.: Наука, 1985
5. Волков И.М., Грачева М.В. Проектный анализ: финансовый аспект. М.: ТЕИС, 1998
6. Грачева М.В. Анализ проектных рисков. М.: Финстатинформ, 1999
7. Ермаков С.М., Жигяевский А.А. Математическая теория оптимального эксперимента. М.: Наука, 1987

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРИНЯТИЯ
ИНВЕСТИЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ СИНХРОНИЗАЦИИ
ПЛАНИРОВАНИЯ СФЕР ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Э. Петросян

Проблемы переходной экономики РА сложны и многоплановы. После первого этапа рыночных преобразований, направленного главным образом на макроэкономическую стабилизацию, при создании правовых основ рыночной экономики и формировании частного-предпринимательского сектора путем ускоренной приватизации государственной собственности, на современном этапе реформ на первый план выступает проблема всесторонней реструктуризации приватизированных предприятий на основе активизации их инвестиционной деятельности. Для грамотного привлечения финансовых ресурсов иностранных инвесторов менеджменту армянских предприятий необходимо овладеть целым комплексом вопросов, связанных с принятием, реализацией и оценкой управленческих решений в сфере инвестирования, т.к. именно инвестиции определяют потенциал развития и структуру затрат предприятия на долгосрочную перспективу.

Экономическая оценка в области планирования инвестиций требует уточнения, а в ряде случаев и разработки новых методов оперирования инвестиционной информацией. Это предопределило необходимость разработки определенного круга методологических и методических вопросов, направленных на выяснение роли внешних и внутренних факторов, влияющих на принятие того или иного управленческого решения в сфере планирования. Особое место в данном вопросе занимает проблема инвестиционного планирования. Как следствие, возникает задача анализа и отбора тех методических подходов, которые представляют интерес в условиях РА.

Ценным инструментом управления предприятием в сфере планирования являются инвестиционные расчеты. Они интерпретируются как построение и оценка моделей по подготовке инвестиционных решений. Согласно этому, к инвестиционным расчетам относятся не только модели и методы, основывающиеся на анализе поступлений и выплат (доходов и расходов), но и методы по подготовке многоцелевых решений с включением в модель величин полезности.

Методы и модели инвестиционных расчетов уже довольно продолжительное время находят отражение в экономической литературе (дискуссии на эту тему ведутся с 1960-го года). Процесс изучения инвестиционных явлений за эти несколько десятков лет выявил такие концепции, как :

- анализ полезности для учета нескольких целевых функций;
- модели синхронного планирования инвестиционной и финансовой, а так же инвестиционной и производственной сфер деятельности предприятия;
- методы учета факторов неопределенности в моделях инвестиционных расчетов (анализ риска и метод дерева решений).

Вопрос создания многоаспектных моделей синхронного планирования приобретает особую остроту в связи с необходимостью выявления приоритетности реализации тех или иных инвестиционных объектов с учетом особенностей функционирования других сфер деятельности предприятия (в первую очередь, финансовой и производственной).

Следующая классификация моделей инвест. программного планирования по видам представленных в модели альтернатив характеризуется интеграцией в модель финансовой и производственной областей:

- а) модели, позволяющие сформировать оптимальную инвестиционную программу при заданной для отдельного инвест. объекта производственной программе и с заданным бюджетом;

- б) модели, позволяющие одновременно сформировать инвестиционную и финансовые программы при заданной производственной программе для отдельного инвестиционного объекта;

- в) модели, позволяющие одновременно определить оптимальную инвестиционную и производственную программы при заданных финансовых средствах или при вовлечении в модель различных альтернатив финансирования.

В вышеуказанной квалификации не рассмотрена интеграция в модель других сфер функционирования предприятия, но следует заметить, что существует множество моделей синхронного планирования, в которых наряду с инвестиционной программой учитывается и прорабатывается политика сбыта, кадровая политика, размещение производственных мощностей и налоговая политика.

В качестве целевой функции рассматривают прежде всего стоимость капитала и конечную стоимость имущества. Стоимость капитала (KW) – это сумма всех дисконтируемых или ревальвируемых (q^t) на какой-либо момент времени поступлений (e_t) и выплат (a_t), возникших в результате реализации инвест.объекта. Т.е. стоимость капитала можно охарактеризовать как прирост имущества в денежной форме, приносимый инвест.объектом в начале планового периода с учетом процентов.

$$KW = \sum_{t=0}^T (e_t - a_t) \cdot q^t$$

Конечная стоимость имущества – это прирост имущества в денежной форме, вызванный реализацией инвестиционного объекта в завершающий момент планового периода.

Основными недостатками в создании моделей синхронного планирования являются:

- допущение относительно независимости инвестиционных объектов от финансовых объектов и производственной программы;
- учет возможности реинвестирования без учета срока эксплуатации рассматриваемых инвестиционных объектов;
- платежи, не зависящие от продукта или инвестиций, остающиеся за рамками рассмотрения (расходы в сфере управления, налоговые изменения);
- игнорирование маркетинговых факторов (изменение объема реализации);
- отсутствие анализа сферы финансирования;

Выявление, изучение и анализ взаимосвязей между планированием инвестиций, финансов и производственной программы на предприятии позволят в большей степени приблизиться к созданию слаженного механизма оперативного реагирования при принятии управленческих решений и корректировке плановых величин на уровне предприятия.

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԲԱՂԱԲԱՎԱՆՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
Վ. Սալխալյան

Շուկայական հարաբերությունների անցումային շրջանում առանձնապես մեծանում են տնտեսական լծակների հարկաբյուջետային, դրամավարկային և այլն, դերն ու նշանակությունը, որոնց արդյունավետ օգտագործումը հիմքեր է ստեղծում տնտեսությունը նոր ուղիով զարգացնելու համար: Վերջինս պահանջում է տնտեսական քաղաքականության մշակման և իրականացման ծրագիր, ուր յուրախատուկ տեղ է հատկացվում հարկային քաղաքականությանը:

Այդ քաղաքականության շրջանակներում կարևորվում է այն եկամուտների ձևավորումը, որոնք կարող են ապահովել պետության հիմնական գործառույթների իրագործման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցները: Վերջիններիս համար հիմնական աղբյուրներ

են հարկային եկամուտները, սեփականաշնորհման գործընթացից ստացվող և զանազան այլ ոչ հարկային մուտքերը: Սակայն կարծաթաձեղ ստացված հարկային եկամուտների ավելացումը պահանջում է հարկային բեռի մեծացում, որը լուրջ խոչընդոտ է հարուցում արտադրական գործընթացին և ընդլայնված վերարտադրությանը: Բացի այդ, բարձր հարկերը նպաստում են ստվերային տնտեսության զարգացմանը, քանի որ որքան բարձր են հարկերի սահմանային դրույքաչափերը, այնքան մեծ են դրանցից շեղվելու դրդապատճառները:

Պետության հարկային քաղաքականությունը պետք է օրյեկտիվ պայմաններ ստեղծի ստվերային տնտեսության կրճատման և, ինչու չէ, վերացման համար, այսինքն՝ հարկային համակարգը պետք է այնպիսին լինի, որ հարկատու սուբյեկտներին ավելի ծեռնտու լինի ժամանակին ու ճշտությամբ հարկեր վճարելը, քան դրանցից խուսափելը: Խոսքը վերաբերում է ինչպես հարկային բեռի թեթևացմանը, հարկային ցածր դրույքաչափերի և հարկային արտոնությունների սահմանմանը, այնպես էլ հարկերից խուսափողներին զանազան տույժերի ու տուգանքների ենթարկելուն:

Հարկերի դրույքաչափերը սահմանելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև յուրաքանչյուր երկրին բնորոշ սոցիալ-տնտեսական, պատմա-քաղաքական, ազգային ու տարածքային առանձնահատկությունները, քանի որ միևնույն սահմանային դրույքաչափը մի երկրի համար կարող է համարվել բարձր, իսկ մյուսի համար՝ ցածր ըստ տարբեր երկրներում շուկայական հարաբերությունների զարգացման աստիճանի:

Սակայն ներկայումս վարվող հարկային քաղաքականությունը հետապնդում է միայն մեկ նպատակ՝ դրամի մուտքի ապահովումը պետական բյուջե, ինչը, բնականաբար, թելադրում է հարկի սահմանային դրույքաչափերը: Արդյունքում տեղի է ունենում հարկային բեռի բարձրացում: Այսպիսի մոտեցումն ինքնին, առավել ևս տնտեսական ճգնաժամի պայմաններում, գործարարությանը դատապարտում է սնանկացման, քանի որ շահույթի այն մասը, որը պետք է ապահովեր ընդլայնված վերարտադրություն, դառնում է հարկային գումար և գնում պետական բյուջե:

Հայաստանի տնտեսության անցումային բնույթը անհրաժեշտություն է ստեղծում հարկային քաղաքականության ռազմավարությունը կառուցել որոշակի սկզբունքների հիմքի վրա: Այդ սկզբունքներից առավել կարևորվում են հետևյալները.

1. Ցանկացած հարկատու պետք է հնարավորություն ունենա վճարել օրենսդրությամբ սահմանված հարկերի և տուրքերի իրեն հասանելիք մասը: Եթե հարկման սուբյեկտը իր հարկային պարտավորությունները չի կարողանում կատարել, ապա, բնականորեն, նա կիրառվի տնտեսական գործունեությունից, և արդյունքում ոչ միայն կտուժի պետական բյուջեն, այլ նաև տվյալ գործունեությունը ծավալելու համընդհանուր կասեցման գործընթաց տեղի կունենա:

2. Տնտեսավարող սուբյեկտների և հարկատուների հարկման հավասարությունն ապահովելու նպատակով՝ անհրաժեշտ է հարկային օրենսդրությունը համապատասխանեցնել այն պայմաններին, որոնց շրջանակներում բոլոր հարկատուների համար հավասար եկամուտները հարկվում են միևնույն դրույքաչափով:

3. Արդյունավետ հարկային քաղաքականությունը պահանջում է հարկային օրենսդրության պարզեցման, դրանում ամրագրված դրույքների հստակեցման և հարկային արտոնությունների համալիր ներդրման ապահովում: Հարկային պարտավորություններ ունեն հասարակության գրեթե բոլոր անդամները, ուստի հարկային օրենսդրության հստակեցման և համամատչելիության սկզբունքները եական նշանակություն ունեն ինչպես հարկերի հավաքագրման, այնպես էլ հասարակության անդամների միջև գոյություն ունեցող գույքային և այլ փոխհարաբերությունների կարգավորման գործընթացում:

Հարկման օրյեկտները և հարկային դրույքաչափերը հարկման սուբյեկտներին ընկնող հարկային բեռի մեծությունը պայմանավորող հիմնական քաղաքականություններն են: Տնտեսության հեռանկարային զարգացման ռազմավարությունը նախընտրելու պարագայում տրամաբանական է հարկային բեռի զնախատման քաղաքականությունը: Սակայն այդ դեպքում արգելակվում են կարծաթաձեղ ստվերային տնտեսության և քաղաքականության և այլ բնույթի միջոցառումների իրականացման գործընթացները պետական ֆինանսական միջոցների սակավության պատճառով:

Այս պայմաններում կարևորվում է հանրապետությունում գործող հարկատեսակների ուղղությամբ հարկման օրյեկտների և հարկային դրույքաչափերի այնպիսի կառուցվածքի

սահմանում, որը միաժամանակ կապահովի պետական եկամուտների բավարար մակարդակ և կնպաստի տնտեսական գործունեության խթանմանը:

Կարևորագույն խնդիրների շարքում առաջնայիններից մեկն է խնայողությունները և դրանք շրջանառության մեջ մտցնելու հիմնահարցը: Այս հարցում, որպես հարկային քաղաքականության դրսևորում, առաջարկվում է մի մոտեցում, երբ բնակչության եկամուտները հարկվում են սպառման պահին մարմնավորված ապրանքների գների մեջ: Այս մոտեցման դրական կողմերն են՝ ստվերային տնտեսության ծավալների կրճատումը, եկամուտների օգտագործման համեմատաբար լայն դաշտի ապահովումը, արտադրական գործընթացի խթանումը և այլն:

Հայաստանի հանրապետությունում եկամուտների հայտարարագրման մեխանիզմի թերզարգացվածությունը և եկամուտների թաքցման երևույթի համատարած բնույթը եականորեն նվազեցնում են հարկային վարչարարության արդյունավետությունը: Առաջարկվող մոտեցումը գրեթե բացառում է ստվերային տնտեսության առկայությունը իր կիրառման շրջանակներում: Այս մեխանիզմի զարգացմանը զուգընթաց, բնականաբար, նպատակահարմար է բացասական երևույթների ազդեցությունը որոշ չափով չեզոքացնող մի շարք օրենսդրական և նորմատիվ սահմանափակումների համակարգի մշակում: Մասնավորապես, ապրանքների արտահանման և արտադրական սպառման դեպքերում կարելի է սահմանել իրացումը հարկից ազատելու արտոնությունը:

ՀԱՄԱՏԵՂ ԶԵՆՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ԻՐԱՑՄԱՆ ԿԱՆԽԱԳՈՒՇԱԿՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ Ս. Հովհաննիսյան

Համատեղ ձեռնարկություն ստեղծելու որոշումը կայացնելուց առաջ անհրաժեշտ է լավ ուսումնասիրել այն շուկան, որտեղ ապագա ձեռնարկությունը գործելու է: Այդ պատճառով էլ շատ կարևոր է մարքեթինգի պլանավորումը, մասնավորապես իրացման պլանավորումն ու կանխագուշակումը:

Յուրաքանչյուր ֆիրմա իր առջև դնում է որոշակի նպատակներ, նպատակը՝ իրականության ցանկալի ապագան է, մեր դեպքում նպատակը իրացման ծավալների մեծացումն է:

Իրացման կանխագուշակումը ֆիրմայի կողմից իր արտադրանքի ապագա իրացման (կարծաթաձեղ, երկարաժամկետ) որոշման գործընթացն է նպատակային շուկայում: Այդ գործընթացի արդյունքում ստացված կանխագուշակումը ցույց է տալիս, թե ֆիրման իր արտադրանքի ինչ ծավալ է պատրաստվում, կամ կցանկանար իրացնել սպառողների որոշակի խմբին, նշված ժամանակաընթացքում:

Իրացման ճշգրիտ կանխագուշակումը թույլ է տալիս ֆիրմային որոշել աճի միջակայքերը, պարզել իր հեռանկարները տվյալ շուկայում, հետևել արտաքին միջավայրին, մրցակցությանը, չափել հաջողությունը, վերլուծել վաճառքի արտադրողականությունը, կատարելագործել մարքեթինգի պլանները և այլն:

Հայաստանը՝ նոր շուկա է արտասահմանյան գործարարների համար, և մեր շուկայում բացակայում են կամ քիչ ծավալով են արտադրվում որոշ ապրանքներ, որոնք սակայն արտադրվում են այլ երկրներում: Այդ գործարարների համար մեծ կարևորություն է ստանում և որոշ չափով բարդանում է իրացման կանխագուշակումը՝ նախադեպ չլինելու պատճառով: Այսպիսի դեպքերի համար գոյություն ունեն կանխագուշակման մեթոդներ, որոնք արդյունավետ են նոր արտադրանքի մուտքի դեպքում:

Մինչ կանխագուշակման մեթոդներին անցնելը՝ դիտարկենք ինչ գործոններ են ազդում իրացման կանխագուշակման մշակման վրա: Այդ գործոնների թվին են պատկանում. պոտենցիալ իրացումը՝ ֆիրմայի համար իրացման վերին սահմանը, ճյուղային կանխագուշակումը՝ բնակչության 1 շնչին ընկնող եկամուտը, ՀՆԱ-ն, ինֆլյացիան, մրցակցությունը, գները, ֆիրմայի սպառվող գործունեությունը և այլն:

Բացի վերոհիշյալ գործոններից համատեղ ձեռնարկություն ստեղծողների համար նպատակահարմար է ուսումնասիրել սպառման սահմանային հակումը, այսինքն՝ սպառող իր ունեցած 1 դրամական միավորի որ մասն է պատրաստ սպառելու, որը խնայելու: Զանի Ար, Հայաստանում 1990-1995թթ բավականին ծանր տնտեսական իրավիճակ էր,

մարդիկ այժմ էլ հակված են խնայելու՝ դժվար ժամանակների համար, և նրանց եկամուտը մեզ լրիվ պատկերացում չի տա սպառման մասին:

Իրացման կանխագուշակման համար անհրաժեշտ այլ ինֆորմացիաների թվին են պատկանում պետական տվյալները, իրացման վերաբերյալ վիճակագրական տվյալները, ընդհանուր տնտեսական հրատարակումները, ինֆորմացիան, որը ստացվել է ներկա և ապագա սպառողներից, ղեկավարներից և առևտրական անձնակազմից, ներֆիրմային ինֆորմացիա և այլն:

Այժմ քննարկենք բուն մեթոդները, ապա փորձենք ընտրել օպտիմալը մեր պայմանների համար:

Կանխագուշակման մի շարք մեթոդներ կան, որոնք օգտագործում են իրացման կանխագուշակման ժամանակ: Դրանք են՝

1. Տրենդի պարզ վերլուծություն: Այս դեպքում հիմնվում են ոչ վաղ անցյալի կամ ընթացիկ ցուցանիշների վրա: Թերությունը՝ հաշվի չի առնվում սպառման անցյալ տատանումները, տնտեսության վիճակը, սպառողների փոփոխվող ճաշակը, շուկայի հագեցվածությունը:

2. Ֆիրման ենթադրում է, որ վաճառքի իր բաժինը ճյուղում չի փոփոխվի: Սակայն բոլոր ֆիրմաները զարգանում են տարբեր տեմպերով: Մեթոդը նախորդի հետ ունի նույն թերությունները:

3. Ղեկավարների կամ մասնագետների կոլեկտիվ գնահատական:

4. Սպառողների և առևտրային անձնակազմի հարցումները, որի հետևանքով որոշում են ի հայտ եկող տեղեկությունները և ինֆորմացիա են ստանում սպառողների մտադրությունների մասին:

5. Հաջորդական համադրությունների մեթոդը: Ֆիրման սկսում է շուկայի մասին ընդհանուր ինֆորմացիայից և հաշվի է առնում նրա մասին ավելի կոնկրետ տվյալների հավաքածուն:

6. Շուկայի ավելացման մեթոդը, որի դեպքում ֆիրման հավաքում է տվյալներ շուկայի առանձին ոչ մեծ սեգմենտներից և համադրում է դրանք: Սակայն պետք է հաշվի առնել, որ սպառողների ճաշակները, նրանց հնարավորությունները, մրցակցությունը տարբեր են ըստ աշխարհագրական շրջանների, և տվյալները չպետք է գումարվեն մեքենայորեն:

7. Փորձական մարքեթինգը, որի տվյալների հիման վրա կատարվում է ամբողջ սպառման կանխագուշակումը:

Ընդհանրապես, կանխագուշակման մեթոդները կարելի է խմբավորել 3 խմբի մեջ՝

1. Որակական մեթոդներ,

2. Դինամիկ շարքերի վերլուծական մեթոդներ (ժամանակային շարքերի վերլուծություն),

3. Պատճառային մեթոդներ:

Որակական մեթոդ: Նոր ապրանքի ներդրման հետ կապված տվյալների բացակայության դեպքում օգտագործում են որակական տվյալներ, ինչպիսիք են սպառողների և իրացնողների կարծիքը ապագա վաճառքի մասին:

Ժամանակային շարքերի վերլուծություն: Ժամանակային շարքերը չմշակված տվյալներ են տրված ժամանակագրական կարգով: Վերլուծությունը հիմնված է անցյալի տվյալների վրա և համարվում է, որ տեղեկացը կշարունակվի:

Պատճառային մեթոդներ: Կիրառվում է, երբ կանխագուշակումը շատ կարևոր է ֆիրմայի համար, և առկա են անհրաժեշտ տվյալները: Այստեղ կանխագուշակվող փոփոխականը ֆունկցիա է մեկ կամ մի քանի փոփոխականներից՝ գնից, գովազդային ծախսերից, մրցակիցների գործողություններից, որակի վերահսկման ծախսերից և այլն:

Քանի, որ մեր նպատակը կանխագուշակումն է Հայաստանի անկայուն տնտեսության պայմաններում, կարծում ենք, որ մեզ համար ընդունելի են որակական և պատճառային մեթոդները, իսկ ժամանակային շարքերի վերլուծությունը ցանկալի չէ օգտագործել, քանի որ, այն չի կանխագուշակում թեթուճային կետերը: Իսկ այդպիսի թեթուճային հնարավոր են: Մեր երկիրը գտնվում է անցումային ժամանակաշրջանում, տնտեսության անկայունությունը և շատ ուրիշ գործոնները միասին հնարավոր են դարձնում այնպիսի իրավիճակներ ինչպիսիք են՝ հոկտեմբերի 27-ը, իշխանության, պետական քաղաքականության փոփոխությունը, և այլն, ինչը կարող է հանգեցնել անկանխատեսելի հետևանքների:

Ինչ վերաբերվում է 2 ընտրված մեթոդներին՝ պատճառային մեթոդը հարմար է, քանի որ հաշվի է առնում բազմաթիվ գործոններ, իսկ որակական մեթոդը հենվում է մարդկային գործոնի վրա, ուսումնասիրում է պոտենցիալ սպառողների տրամադրությունները, հաշվի է առնում մարդկանց կարծիքը:

Ամեն դեպքում, անկախ մեթոդից, նպատակահարմար է անել կարճաժամկետ կանխագուշակումներ խուսափելու համար կորուստներից՝ կապված պետական քաղաքականության փոփոխման հետ:

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

А. Наджарян

Радикальная перестройка системы управления экономикой, переходящей на рельсы рыночных отношений, - одно из важнейших направлений программы реформ, проводимых в нашей стране. Особое значение эта проблема имеет на уровне предприятия, положение которого в рыночной экономике меняется коренным образом. Предприятие становится объектом, обладающим экономической самостоятельностью и полностью отвечающим за результаты своей деятельности, формирует собственную систему управления, которая обеспечивает ему высокую эффективность работы, конкурентоспособность и устойчивость положения на рынке.

Рынок - сложная экономическая система общественных взаимоотношений в сфере экономического воспроизводства. Он формируется в соответствии с несколькими принципами, которые обуславливают его сущность и отличают от других экономических систем. Эти принципы основываются на свободе человека, его предпринимательских талантах и на справедливом отношении к ним государства.

Хотя рыночная экономика и многозначное понятие, главный ее признак все же можно выделить. Это принцип свободы хозяйственной деятельности. Естественная, экономическая свобода, как и политическая, социальная, духовная, нравственная, ограничена общественно установленными пределами, не позволяющие ей вылиться в анархию, превратиться в средство необузданного экономического произвола.

Главный принцип рыночной экономики декларирует право любого хозяйствующего субъекта, будь то человек, семья, группа, коллектив предприятия, выбирать желаемый, целесообразный, выгодный, предпочтительный вид экономической деятельности и осуществлять эту деятельность в любой допустимой законом форме. Закон же призван ограничивать и запрещать те виды экономической и хозяйственной деятельности, которые представляют реальную опасность жизни и свободе людей, общественной стабильности, противоречат нормам морали.

Таким образом, в рыночной экономике действует следующий исходный принцип: "Каждый субъект вправе избирать для себя произвольную форму экономической, хозяйственной деятельности, кроме запрещенных законом, ввиду их общественной опасности".

Следует отметить, что в рынке реализуется и принцип всеобщности. Он обуславливает комплексность рыночного хозяйства, где не должно быть структур, не пользующихся товарно-денежными отношениями, которые являются наиболее важными атрибутами рынка в экономике.

Плюрализм форм собственности в рыночной экономике, их экономическое равноправие порождают многообразие этих форм, не присущее обычно экономике государственного типа.

На первый взгляд кажется, что в рыночной экономике никаких субсидий со стороны государства быть не должно, но на практике без них не обойтись - как по политическим, социальным, так и по моральным соображениям, особенно, если речь идет об образовании.

Политическая нестабильность, особенно характерна для последнего времени. Отсутствие практических основ для достижения социального и национального согласия, угрожающая социальной стабильности эрозия вертикальной ответственности в политической, экономической и социальной сферах жизни мешают формированию рыночной экономики в Армении.

Учитывая все особенности состояния Армении, нетрудно понять, что бросать ее безконтрольно так и в экономическом плане. Но и затягивание проведения реформ чревато, определенными опасностями. Поэтому, чтобы вся рыночная система функционировала, нужно сделать гораздо больше, чем получать капитал в руки людей. Нужно создать определенные условия со стороны государства для помощи этим людям: льготные кредиты, эффективное налогообложение и др. Нужно обуздать инфляцию и укрепить национальную валюту, отрегулировать банковское дело как основной источник кредитов в рыночной экономике. Следует выработать эффективную внешнеторговую политику, которая не сковывала бы деятельность отечественных предпринимателей и не сдерживала бы приток капитала из-за рубежа. А чтобы ресурсы распределялись эффективно, необходимо стимулировать развитие бирж - как фондовых, так и сырьевых, и биржи труда.

ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԷԼԵՄԵՆՏՆԵՐԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ
ՇՈՒԿԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Ս.Սահակյան, Ե.Սուդեցյան, Վ.Հովհաննիսյան

Օպերացիոն վերլուծությունը հանդիսանում է ձեռնարկությունների տնտեսական գործունեության ընդհանուր վերլուծության բաղկացուցիչ մասը և փոխկապակցված խնդիրների լուծման ամենաարդյունավետ մեթոդներից մեկը: Այն օգնում է մենեջերին ճիշտ կողմնորոշվելու արտադրական որոշումներ կայացնելու ժամանակ, ինչը չափազանց կարևոր է ձեռնարկությունների աշխատանքի արդյունավետության և հետևաբար դրանց մրցունակության բարձրացման համար:

Տվյալ աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել օպերացիոն վերլուծության հիմնական էլեմենտների գործնական կիրառման հնարավորությունները կառավարչական որոշումների ընդունման ժամանակ, ինչպես նաև մշակել այդ էլեմենտների հաշվարկման օպերատիվ եղանակ, որը հնարավորություն կտա արագ և բավարար ճշտության տեղեկատվություն ստանալու:

Որպես ուսումնասիրման օբյեկտ ծառայել են թեթև արդյունաբերության ձեռնարկությունների, մասնավորապես կոշիկի արտադրության փաստացի տվյալները:

Չետազոտության համար օգտագործվել են տնտեսամաթեմատիկական մեթոդները և տնտեսական վերլուծության վիճակագրական մեթոդները:

Կատարված աշխատանքը հնարավորություն տվեց կատարել որոշ եզրակացություններ:

1. Որքան աճում է իրացումից ստացվող հասույթը, այնքան նվազում է օպերացիոն լծակի ազդեցության ուժը (աղյուսակ 1): Ընդ որում հասույթի նվազման յուրաքանչյուր մեկ տոկոսը առաջ է բերում շահույթի ավելի ու ավելի մեծ տոկոսի նվազում: Օպերացիոն լծակի ազդեցության ուժը առավելագույնի է հասնում շահութաբերության շեմի մոտ և աստիճանաբար նվազում է, երբ աճում է իրացումից ստացված հասույթը:

2. Որքան մեծ է օպերացիոն լծակի ազդեցության ուժը, այնքան փոքր է ֆինանսական անրության պաշարը և հետևաբար մեծ է ռիսկը:

Էլեմենտները	Տ ա ր ք ք ր ա կ ն ք ր									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Հասույթը (g), մլն. դրամ	2625	2887	3176	3493	3843	4227	4650	5115	5626	6189
Փողոխական ծախսեր, մլն. դրամ	1969	2166	2382	2620	2883	3171	3488	3837	4221	4643
Համախառն մարժա, մլն. դրամ	656	721	794	873	960	1056	1162	1278	1405	1546
Շահույթ, մլն. դրամ	216	281	354	433	520	616	722	838	965	1106
Շահույթի աճ, տոկ	-	30	26	22	20	18,5	17,2	16	15,1	14,6
Օպերացիոն լծակի ազդեցության ուժը	3,03	2,56	2,24	2,01	1,84	1,71	1,61	1,52	1,45	1,40
Շահութաբերության շեմը, մլն. դրամ	1760	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ֆինանսական անրության պաշար										
(x) ա) մլն. դրամ	865	1127	1416	1733	2083	2467	2890	3355	3866	4429
բ) տոկոս	32,9	39,0	44,6	49,6	54,2	58,3	62,1	65,6	68,7	71,5

Վերը նշված օրինաչափությունները գործնական առումով խիստ օգտակար կարող են լինել ղեկավարի համար ձեռնարկության կոմերցիոն քաղաքականության մշակման ժամանակ: Այսպես, եթե կանխատեսվում է հասույթի նվազում, ապա խելամիտ կլինի խուսափել հաստատուն ծախսերի ուղեցումից: Միևնույն ժամանակ, եթե մենեջերը համոզված է, որ երկարատև դիսպազոնում ձեռնարկության ապրամքների պահանջարկը կմեծանա, ապա կարելի է հրաժարվել հաստատուն ծախսերի տնտեսման ռեժիմից:

3. Իրացումից ստացվող հասույթի (g) և օպերացիոն լծակի ազդեցության ուժի (x) միջև գոյություն ունի բավականին սերտ կոռելյացիոն կապ, որը արտահայտվում է հետևյալ հիպոթեզիկ կախվածությամբ՝

$$y = 9042(x) - 763:$$

Կոռելյացիոն կապի սերտությունը գնահատվել է ընտրովի կոռելյացիոն հարաբերության միջոցով, որի արժեքը կազմել է՝

$$r_{yx} = 0,892:$$

Առաջարկված բանաձևի ադեկվատությունը ստուգվել է ապրոքսիմացիայի միջին սխալի միջոցով: Այն կազմել է 5 տոկոս, ինչը վկայում է առաջարկված բանաձևի բավարար ճշտության մասին: Հիպոթեզիկ պարամետրերը որոշվել են ամենափոքր քառակուսիների մեթոդով:

4. Կատարված հետազոտության հիման վրա ստացված ենպիրիկ բանաձևը հնարավորություն է տալիս օպերատիվ և գործնական նպատակների համար բավարար ճշտության հաշվարկներ կատարելու և ծառայելու տեղեկատվության արագ ստացման միջոց: Այսպես, եթե հայտնի է, թե արտադրանքի իրացումից ստացվող հասույթը ինչպիսի փոփոխություններ է կրում, կարելի է շատ արագ որոշել օպերացիոն լծակի ազդեցության ուժը և հետևաբար նաև շահույթի սպասվող փոփոխությունը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Финансовый менеджмент /Под ред. Г.Поляка, -М: Финансы, 1997.
2. Севостьянов А. .Методы и средства исследования (Методы получения корреляционных моделей), МТИ. 1978.